

HALK ANLATILARININ EPİK KURALLARI-II

Axel OLRİK

Sayı konusunu burada bırakıp kısaca başka bir kural belirteceğim. **İlk ve son durumun önemi.** Bir sürü kişi veya nesne peşpeşe ortaya çıkınca en önemli kişi öne gelir. Buna rağmen sonuncu gelen kişi anlatının duygudaşlık doğurduğu kişidir. Bu ilişkiyi denizcilik terimleriyle ifade edebiliriz; "Baş Tarafın Ağırlığı" (**das Toppgewicht**) ve "Kıç Tarafın Ağırlığı" (**das Achtergewicht**). Anlatının ağırlık merkezi her zaman **Achtergewicht**'te yatmaktadır. En küçük kardeşin son atılımının masalın içinde ne kadar anlam taşıdığını hepimiz biliyorsunuz. Üçler kuralıyla birleşen **Achtergewicht** halk anlatılarının en önemli özelliğidir, epik bir kuraldır. Dini çerçeve içinde ise **Toppgewicht**'in egemen olduğuna işaret etmek gerekir; bu nedenle Odin diğer iki arkadaşından daha büyüktür. Buna rağmen bu kişiler halk anlatılarında belirince onlara **Achtergewicht** ilkesi egemen olur; bu nedenle Odin üçlüde önce gelen kişi rolünü oynama, onun yerine lider kişi -üç tanrının en sonuncusu olarak- Loki olur.⁶

Burada böylece halk anlatılarının en açık olan kalıplarını ele almış oluyorum. Fakat böyle kalıplar çıkarmak için masalların geri kalan tüm yapısının buna indirgenmesinin doğru olup olmadığı hâlâ tartışmaya açıktır.

Bir de genel bir ilkeyi bir kişinin veya şeyin herbir niteliğinin olaylarla ifade edilmesi gerektiğini, yoksa hiçbir varlığı olmadığını belirtmeye çalışacağım.⁷

Çağdaş edebiyat -bu terimi en geniş anlamıyla kullanıyorum- çeşitli entrika çizgilerini birbirine dolayp karıştırmaktan hoşlanıyor. Buna karşılık, halk anlatısı bir olay çizgisini başkasıyla karıştır-

maz; halk anlatıları her zaman tek çizgilidir (**einsträngig**). Eksik kalan ayrıntıları tamamlamak için geriye dönüş yapmaz. Eğer daha önceki olaylar hakkında bilgi vermek gerekiyorsa; bu bir konuşmanın içinde verilir. Masalın kahramanı şehirde iken, memlekete dehşet saçan, adam yiyen ejderhayı duyar. Siegfried, Rhinegold'un hikâyesini Ragin'den işitir. İzlanda destanlarında "şimdi iki hikâye birden anlatılıyor" gibi sözlerle karşılıksanız elinizdeki anlatı bir halk anlatısı değildir, bozulmuş bir edebiyat türüdür.

Tek olay çizgili halk anlatısında resim sanatının perspektif kavrayışı yoktur. Sadece, sonra gelen olayları yan yana dizeleri kabartmaların tekniğini bilir. Yapısı heykeltraşlık ve mimarlığın yapısı gibidir; bu nedenle sayılara ve diğer simetri gereksinimlerine sıkı sıkıya bağlıdır.

Kalıplaştırma (die Schematisierung)'ya bu kadar katı bir biçimde uyulması halk anlatılarını pek tanımayan bir kişiye çok şaşırtıcı gelebilir. Aynı çesitten iki insan veya durum elverdiği ölçüde değişik değil, elverdiği ölçüde birbirine benzerdir. Genç kahraman, üç gün arkası arkaya bilmediği bir yere gider. Her gün bir devle karşılaşır, hepsiyle aynı şeyi konuşur ve hepsini aynı biçimde öldürür.

Hayatın böyle katı üsluplaştırılması kendine özgü bir estetik değeri vardır. Gereksiz olan her şey atılmış ve sadece gerekli olanlar göze çarpıcı bir durumda ortaya çıkarılmıştır.

Sage her zaman **Büyük Tablo Sahaneleri (Hauptsituationen plastisc-**

hen Art) ile doruğuna erişir. Bu sahnelerde Sage kahramanları yanyana gelirler: kahraman ve atı; kahraman ve canavar; Thor büyük yılanı kayığın kıyısına katar çeker; yiğit savaşçılar kralları-
nın o kadar yakınında ölürleri ki, ölümlerinde bile kralı korurlar! Siegmund ölü oğlunu kendisi taşıır.

Bu görkemli durumlar çoğu zaman gerçeğe değil hayale dayanır: Kahramanın kılıcı ejderhanın nefesiyle yanar; bir boğanın veya bir yılanın sırtında duran genç kız sahneyi seyrederek; sürgünde bulunan kraliçe kendi göğsünden süt sağarak kuğuların gagasına akıtır.

Büyük Tablo Sahnelerinin bir geçicilik duygusu değil bir çeşit zaman içinde süreklilik niteliği taşıdığı farkediliyor! Filistilerin gösteri alanında, sütunları çeken Samson; balık oltasına takılmış büyük yılan Thor; Fenris Wolf'un öcüne karşı koyan Vidarr; Medusa'nın kesik başını tutan Perseus. Etkisi uzun zaman süren bu eylemler heykeltçilikte de önemli bir yer tutmaktadır ve tek başına kişinin kafasında bir resim olarak ortaya çıkabilen bir güç taşımaktadır.

Sage'nin bir mantığı (Logik) vardır. Ortaya konulan temaların konunun ana hatlarını etkilemesi gereklidir ve üstelik bu etki temaların anlatı içindeki ağırlığı ile doğru orantılı olmalıdır. Sage'nin bu mantığı her zaman doğal dünyanın mantığı ile ölçülemez. Animizme ve hatta mucize ve büyüme olan eğilim, onun temel kuralıdır. Her şeyden önce onun kabul edilmesi büyük ölçüde entrikanın üç tutarlığına dayanır. Akla sığabilirlik pek seyrek olarak dış gerçeklikle ölçülür.

Tek Entrika (die Einheit der Handlung) Sage için bir ölçüdür. Bu en iyi olarak gerçek Sage ile edebi eser karşılaştırınca görüldür. Entrika yapısında gevşek olayların ve belirsiz hareketlerin varlığı ürünün elden geçirildiğinin en belirgin işaretidir. Fakat, bazı özel durumlarda bu tekniğin çeşitli dereceleri vardır: masallarda, türkülerde ve yerel efsanelerde teklilik güçlüdür; mitlerde ve kahramanlık destanlarında daha az güç-

lü, fakat hálá etkindir.

Böylece anlaşılıyor ki, **epik birlik** (epische Einheit) bütün anlatı öğelerinin, en baştan beri ortaya çıkma ihtimali görülen ve artık gözden uzak tutulmayan olaylar yaratması şeklinde gerçekteşmektedir. Doğmayan bir çocuk bir canavara adanır adanmaz, herşey bu çocuğun canavarın pençesinden nasıl kurtulacağı sorunu üzerinde döner.

Öte yandan bir de **ideal epik birlik** (eine ideale Einheit der Handlung) vardır. Birçok anlatı öğeleri, kişiler arasındaki ilişkileri en iyi şekilde aydınlatmak için bir araya gelirler. Kralın oğlu canavarın kızının akıllılığı sayesinde özgülüğüne kavuşur fakat –ve bu da diğer öğedir– oğlan kızı unuttur ve tekrar kız tarafından elde edilir.

Halk geleneğinin en büyük kuralı **Dikkati Baş Kahraman Üzerine Toplama**'dır. (Konzentration um eine Hauptperson) Tarihsel olaylar Sage'de anlatılıyorsa dikkat kahraman üzerinde toplanır.

Baş kahramanın kaderi bazen "güçlü John" veya "korkuyu öğrenmek isteyen genç" masallarında olduğu gibi gevşek maceralar yığıını oluşturur. Yalnız düzenli tek dizgiler ve kahramana verilen önem parçaları birleştirir. Fakat genel olarak, baş kahraman ve entrika birbirinden ayrılmaz. Bütün konuşkanlığına rağmen, Hamlet deliliği ve babasının öcünü alma hırısıyla dikkati baş kahraman üzerinde toplamanın bir örneğidir. Halk geleneğinin dışına çıkan bir roman özelliği kazanan yönleri sadece son maceralarıdır.

Sage'de iki kahraman belirlediği zaman halk anlatısının nasıl geliştiğini görmek çok ilgi çekicidir. Bir tanesi her zaman gerçek baş kahramandır. Sage onun hikáyesiyle başlar ve bütün dış görünüşüyle o, en önemli karakterdir. Unutulmuř nişanlı halk masalında baş kahraman canavarın kızı değil, kralın oğludur. **Volsunga destanı**'nda en önemli kişi Brynhild değil Siegfried'dir. Bir adam ve kadın beraber ortaya çıkarsa erkek en önemli kişidir. Ama ilginin